

INHOUD

PROLOOG	8	-	1 1
DRENTHE OP EEN KEERPUNT	1 2	-	1 5
VORMEN VAN VOLKSVERMAAK	1 6	-	5 3
FOTOGRAFIE VAN VOLKSVERMAAK	5 4	-	1 4 6
EPILOOG	1 4 7	-	1 4 8
BRONNENOVERZICHT	1 4 9	-	1 5 2
KORT OVERZICHT FOTOGRAFEN	1 5 3	-	1 6 4

VORMEN VAN VOLKSVERMAAK

in de krant dat jagen voor anderen streng verboden was.¹² De eigenaar mocht niet zondermeer arbeiders of knechten laten jagen op zijn grond als hij de grond had verpacht aan een ander. De provincie bepaalde wanneer er gejaagd mocht worden. Dat was meestal vanaf medio september op bepaalde dagen. Op waterwild “langs het water van meren, rivieren, stroomen, diepen en uitgeveende plassen en op drassige en moerassige gronden”¹³ mocht eerder gejaagd worden, veelal vanaf medio juli tot januari. Op eigen terrein werd veel illegaal gejaagd. Niet alleen voor het plezier, maar ook voor de handel. Ook vogels, zoals korhoenders stonden op het menu.

Schipper en poelier Willem Warmels (1831-1904) uit Hoogeveen deed een oproep aan “lijstenvangers” om gevangen lijsters aan hem te verkopen “want gij zult ondervinden dat gij de allerhoogste prijs krijgt”.¹⁴ Warmels handelde tevens in wild en jachtartikelen. Willem Warmels verkocht eieren, wild en jachtartikelen aan de “Heeren jagers en jachtliefhebbers”.¹⁵ Er was toen veel meer (water) wild dan nu. Veel meer bossen zijn gekapt, de grond is verdroogd en verzuurd. In de jaren 1960 leefden er zelfs nog korhoenders op de essen in Ruinen. Gronden kleuren anno 2025 oranje van het gif. Men kon in de 19^e eeuw nog van Hoogeveen naar Ruinen over de heide lopen, toen nog een ononderbroken heide.¹⁶

Na de jacht liet het jachtgezelschap, vooral rijke fabrikanten en landbezitters, een groepsfoto van hen maken. In Drenthe werden diverse jagersverenigingen opgericht, zoals De Jagersvereeniging Nimrod voor Oosterhesselen¹⁷, Zweeloo en Sleen. Toen was jacht een meer algemeen maatschappelijk geaccepteerd verschijnsel dan tegenwoordig.

Kuuroord

Drenthe had geen kuuroorden. De elite in Drenthe bezocht waarschijnlijk kuuroorden in Scheveningen, Domburg en Katwijk. Kuuroorden kwamen aan de kust tot bloei in de 19^e eeuw. De rijken kregen daar kuren met zonnebad, zeelucht, en baden in zeewater, wat als geneeskrachtig werd beschouwd. De focus lag op gezondheid, recreatie, en het verbeteren van de levensstijl, wat de ontwikkeling van badpaviljoens, badkoetsen, en de aanleg van promenades stimuleerde.

Luxe hotels

Hotels richtten zich vooral op de rijke burgerij. Deze hotels waren voorzien van alle gemakken en veelal dicht bij het station gevestigd, zoals Hotel Wapen van Drenthe in Assen¹⁸, en beschikten over nette kamers met badkamer en verzorgden diligence- en bootdiensten om bezoekers te halen en te brengen naar het station. Luxe hotels verzorgden ook uitstapjes, zoals naar het kerkhof van Hollandscheveld, dat toen bekend stond om haar romantische aanblik en natuurpracht.¹⁹ Hotel Luinge in Hoogeveen dat in 1884 was gebouwd in opdracht van Jan Jacob Flothuis (1883-onbekend) beschikte over een terras en grote zaal voor concerten, toneelspelen en optredens van ondermeer goochelaars. Hotel Luinge verzorgde ook wandel- en fietstochten voor haar gasten en werkte samen met de in 1883 opgerichte Nederlandsche Vélocipèdisten Bond, de voorloper van de Algemeene Nederlandsche Wielrijders Bond (ANWB).²⁰

Bondshotels en -cafés van de ANWB waren populair bij fietsers en wandelaars, waar onder toeristen in Drenthe. Een bekend hotel in Drenthe was hotel “De Twee Provinciën” in Paterswolde²¹ dat was voorzien van een kinderspeelplaats, kegelbaan en park en gelegenheid bood voor vissen, roeien en zeilen. Het hotel, dat zich vooral richtte op de rijke

VORMEN VAN VOLKSVERMAAK

Herdenkingen

Herdenkingen waren er op lokaal, regionaal en nationaal niveau. Een aantal voorbeelden. De bevrijding van Coevorden werd op 7 en 8 augustus 1872 herdacht. Predikant Alexander Lodewijk Lesturgeon (1815-1878) hield toen een feestrede in de Hervormde kerk van Coevorden, waarbij het plaatselijke koor Esperance voor de muzikale opluistering zorgde. Nadat achtereenvolgens een muziekuitlevering was gegeven, een harddraverij en een gekostumeerde optocht gehouden waren, werd in een mudvolle feesttent - men kon bijna geen staanplaats meer bemachtigen, aldus de lokale media van toen, een toneelstuk van Lesturgeon opgevoerd door de rederijderskamer Van der Hoeven te Coevorden.⁸⁸

In Hoozeveen kon men er ook wat van. In 1872 vierde Hoozeveen dat de watergeuzen Den Briel veroverden op 1 april 1572.⁸⁹ De gangmakers in Drenthe waren een predikant uit Zwelloo, een notaris uit Coevorden en een griffier uit Hoozeveen. De elite, het stadsbestuur, gaf uiteindelijk fiat voor de festiviteiten, welke zowel burgers als arbeiders trokken. In Hoozeveen koos de feestcommissie als motto voor de optocht: “de dageraad van Neerlands Vrijheid”. Vóórdat deze feesten werden gehouden werd het volk dat geen of nauwelijks onderwijs had genoten door middel van lezingen ingelicht over de achtergronden. Zo lichtte Jan van der Veen (1810-1886), griffier, schoolopziener in Hoozeveen en schrijver, over het Drentse volksleven het volk in Hoozeveen in over de achtergronden van de Tachtigjarige Oorlog.

De kerk werd niet genegeerd. Omdat 1 april op paasmaandag viel, werd het feest in Hoozeveen gehouden op donderdag 4 april 1872. De kerk greep de gelegenheid aan om te collecteren. Nieuweroord koos echter voor viering op 1 april. De feesten duurden vier dagen. Op scholen werden redes gehouden, gezongen, spelletjes gehouden en traktaties uitgedeeld. Jongeren waren als watergeuzen verkleed. Er was ook typisch volksvermaak, wat de calvinisten deed gruwen. Teertonnen werden in brand gestoken. En Alva kwam op een brandstapel terecht. In herbergen werd gezongen en veel gedronken. De straten waren versierd met vlaggen, erebogen en illuminatie. Er werden optochten gehouden met zegewagens en een concert in 't Ogterop voor het volkspubliek gehouden, waar gewaakt werd voor overmatig drankgebruik. Voor de elite was er een concert in het Sociëteitsgebouw. Oranje papier was te koop bij C. Pet.

De burgemeester van Meppel nodigde ook de plattelandsbevolking uit. In Assen werden diverse volksvermaken georganiseerd, zoals ringrijden met chais en paard, wat veel mensen van buiten trok. Overal werden school- en kinderfeesten gehouden. 's Avonds waren er ook optochten bij fakkellicht en Bengaals vuur, dat schitterde in de stadsgrachten. 's Avonds in Rolde vuurwerk op de brink en feest in de kroegen. In Assen bedankte de burgerij “de mindere klasse”, omdat ze een “fatsoenlijke houding” aannamen. In andere meer katholieke landsdelen waren er rellen.

De overwinning tijdens de Slag bij Waterloo op zondag 18 juni 1815 werd jaarlijks gevierd. In 1865 -50 jaar na dato- werd extra uitgepakt in Hoozeveen.⁹⁰ De krant⁹¹ schreef in nationale bombastische bewoordingen over de feestelijkheden. Omdat 18 juni 1865 ook op een zondag viel, werd het feest gevierd op maandag 19 juni 1865. Diverse activiteiten werden georganiseerd, zoals een optocht door schoolkinderen en muziek op het water bij café Luinge aan het Kruis. Gekostumeerde optochten met belangrijke figuren uit onze vaderlandse geschiedenis, zoals de Prins van Oranje, Koning Willem I en Piet Hein kregen veel bekijks. Er liepen ook oud-strijders mee, zoals de arbeider Hendrik Botter,

FOTOGRAFIE VAN VOLKSVERMAAK

Nieuw fotopapier

Rond 1880 kwam de industriële productie op gang van nieuwe typen fotopapier die langzaam maar zeker de markt veroverden ten koste van de albuminedruk. Hierdoor raakte de rol van de albuminedruk rond 1910 vrijwel geheel uitgespeeld. Het nieuwe fabrieksmatig geproduceerde fotopapier werd aan de rol gelijkmatig van een emulsielaag voorzien. Door de machinale productie verkreeg men een hoge, constante kwaliteit bij een lage kostprijs. Een bijkomend voordeel was dat de fotograaf, anders dan bij de zoutdruk en bij de albuminedruk, met deze lichtgevoelige papieren direct aan de slag kon.²⁵ In onze periode bleef de bruin gekleurde albuminedruk dus toonaangevend.

Kleurenfotografie

Het door de gebroeders Lumière in 1907 uitgevonden autochroom betekende een doorbraak in de kleurenfotografie. Autochroom platen werden fabrieksmatig geproduceerd. De plaathouder, waar in plaats van een glasnegatief een autochroom glasplaat werd gevat, diende aangepast te worden en een geelfilter moest voorkomen dat de opname te blauw werd. Het maken van één opname volstond terwijl bij oudere procédés vaak drie verschillende deelnegatieven nodig waren die vervolgens werden samengevoegd. Een autochroom bestaat uit een glasplaat waarop minuscule, in drie kleuren (oranje, violet en groen) geverfde aardappelzetmeelkorrels zijn aangebracht. Daaroverheen werd een gewone panchromatische zwart-wit negatiefemulsie aangebracht. Voordat het licht de emulsie bereikte, passeerde het de gekleurde aardappelzetmeelkorrels, die als een filter of raster dienden; volgens het principe dat iedere kleur zijn complement absorbeert (blauw houdt oranje tegen bijvoorbeeld) en andere doorlaat. De prijs was erg hoog en de belichtingstijd erg lang, wel geschikt voor een bollenveld, niet voor snel bewegende mensen. Autochrooms zijn zeldzaam. Doordat ze een breekbare glazen drager hadden, moeten er in de loop der tijd vele verloren zijn gegaan.²⁶ Het zijn een soort glasdia's. Kleurenopnamen uit 1910 en 1911 zijn de oudste bekende kleurenfoto's van Drenthe.²⁷ Er werd veel tijdens uitstapjes en vakanties gefotografeerd en dat gebeurde vanwege de lange belichtingstijden vooral bij voldoende licht. Opvallend vaak lijkt er op autochroom gebruik te zijn gemaakt van kleine, rood (bruine) accenten, zoals fruit, bloemen of bladeren. Ook groen komt goed tot zijn recht. Die kleuren kwamen op autochroom goed uit.

Amateur fotografie

Dankzij de komst van fabrieksmatig geproduceerde droge platen, verbeterde afdrukpapier en handzame relatief goedkope camera's met filmrolletje nam omstreeks 1890 de amateur fotografie sterk toe. Neemt niet weg dat amateur fotografen soms ook het glasnegatief bleven gebruiken, zoals de arts Geert Arent Kalverkamp (1887-1981).²⁸ Onder amateur fotografen bevonden zich hoog opgeleide koopkrachtige kooplieden en fabrikanten. Daarnaast hielden lieden uit de kleine burgerij, onder wie middenstanders en onderwijzers, zich met amateur fotografie bezig. Mogelijk gebruikten amateur fotografen eind 19^e eeuw ook eenogige spiegelreflexcamera's en verborgen camera voor stiekeme foto's. Vrije tijd fotografen waren goeddeels autodidact. In tegenstelling tot beroepsfotografen organiseerden ze zich en zochten elkaar regelmatig op. Amateur fotografie verenigingen maakten gezamenlijk uitstapjes, lopend, fietsend en met de koets. Net als beroepsfotografen lazen ze fototijdschriften en brochures van fabrikanten, maar amateur fotografen hadden ook belangstelling voor artistieke fotografie. Hun kennis breidden ze ook uit via werkbesprekingen, tentoonstellingen, bezoeken aan andere fotoclubs en gastsprekers. Of ze ook opleidingen volgden, zoals aan de hogeschool in Berlijn, is

FOTOGRAFIE VAN VOLKSVERMAAK

-
- ¹ Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 21
- ² <https://woestenledig.nl/index.php/2023/04/05/de-eerste-foto-van-coevorden-werd-gemaakt-door-een-groninger-die-slechts-op-bezoek-was/>
- ³ <https://woestenledig.nl/index.php/2008/05/15/expositie-over/>
- ⁴ Mark Goslinga en Martin Hiemink, Assen gefotografeerd (Assen, 2018). p. 5
- ⁵ Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 161
- ⁶ Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 192
- ⁷ Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 64
- ⁸ Beeldbank Drents Archief, DM27062
- ⁹ Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 66
- ¹⁰ Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 50
- ¹¹ Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 27
- ¹² Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 27-28
- ¹³ Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 76
- ¹⁴ Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 64
- ¹⁵ Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 111
- ¹⁶ Mark Goslinga en Martin Hiemink, Assen gefotografeerd (Assen, 2018). p. 26
- ¹⁷ Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 64
- ¹⁸ Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 111
- ¹⁹ Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 113
- ²⁰ Mark Goslinga, Fotografie in Meppel 1850-1910 (Assen, 2012). P. 18
- ²¹ https://www.prentbriefkaarten.info/uploads/1/8/4/0/18408237/oudste_kaart_2013_alfabetisch_drenthe.pdf
- ²² Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 209
- ²³ Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 54
- ²⁴ Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 55
- ²⁵ Jan van Dijk, Handboek. Herkennen fotografische en fotomechanische procedés. Historische en moderne procedés en digitale afdruktechnieken (Leiden, 2019). p. 114
- ²⁶ Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 117
- ²⁷ <https://www.drentsarchief.nl/nieuws/oudste-kleurenfotos-drenthe-ontdekt>
- ²⁸ Zie ondermeer: Beeldbank Drents Archief, DM35110201
- ²⁹ Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 95
- ³⁰ Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 62
- ³¹ Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 63
- ³² Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland (Zwolle, 2007) p. 117
- ³³ <https://focusmagazine.nl/2022/02/27/amateurfotografie-iedereen-fotografeert-2/>
- ³⁴ Beeldbank Drents Archief, DA7601034
- ³⁵ Mattie Boom, Kodak in Amsterdam. De opkomst van de amateurfotografie in Nederland 1880-1910 (Rotterdam, 2017) p. 40
- ³⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean_Krans
- ³⁷ Beeldbank Drents Archief, AG06593
- ³⁸ Beeldbank Drents Archief, DM27028
- ³⁹ Beeldbank Drents Archief, DM27044

Versieringen in de Molenstraat te Assen, tegenover de kerk, ter gelegenheid van het bezoek van Koningin-regentes Emma en Prinses Wilhelmina. De derde persoon van links is de echtgenote van de timmerman Derk Boelens Wiering (1842-1941) (hij was in 1941 de oudste inwoner van Assen), Harmtien Fledderus (1835-1906), vierde van links een van hun dochters. Tweede van rechts slager Jan Greving (1878-1948)

Assen

1895

Foto op karton, formaat kabinetfoto. Afmetingen 11 x 16 centimeter inclusief karton

Fotograaf: Jan de Vries (1857-1926)

Drents Museum/Collectie topografische foto's/Beeldbank Drents Archief, DM3202262

Vijf vrouwen op een rij achter een bloemperkje in een tuin. De vrouw tweede van links houdt een hark over haar schouder. De vrouw rechts is met een gieter de planten water aan het geven. Rechts op het pad staat een krukje met daarop een vogelkooitje. De namen van de personen en de exacte locatie zijn niet bekend, vermoedelijk te Borger.

Borger

1905-1925

Fotograaf: Johanna Hindrika Bergmans-Beins (1879-1948)

Collectie J.H. Bergmans-Beins/Beeldbank Drents Archief, DA13904017

KORT OVERZICHT FOTOGRAFEN

Johanna Hindrika Bergmans-Beins (1879-1948)

Beroep
Beroep echtgenoot
Beroep moeder
Beroep vader
Echtgenoot
Geboortedatum- en plaats
Huwelijksdatum- en plaats
Kinderen
Liefhebberij
Moeder
Nevenactiviteiten

Opleiding
Overlijdensdatum en -plaats
Status
Vader
Woonplaatsen

Onderwijzeres. Schrijfster
Onderwijzer. Reserveofficier (eerste luitenant)
Vroedvrouw
Boer. Molenaar
Jan Bergmans (1881-1940)
6 april 1879, Borger
1 juli 1905, Borger
Pieter Jacob Cornelis (1905-1905). Yda (1921- onbekend)
Drentse volkskunde. Toneel
Yda Weijer (1847-1925)
Voor de Vrijzinnig- Democratische Bond (VDB) - als eerste vrouw - in de Provinciale Staten van Drenthe gekozen. Lid Het Drents Genootschap. Lid van de Voogdijraad Drenthe. Bestuurslid van het Openluchtmuseum Arnhem
Normaalschool, Assen
23 januari 1948, Bussum
Amateur fotograaf
Jan Frederik Adolf Beins (1845-1907)
Bussum

Johanna Hindrika Bergmans-Beins
[Wikipedia](#)